Työehdot/Björkbacka 9.4.2025

Eduskunnan tulevaisuusvaliokunta
TuV@eduskunta.fi

VNS 7/2024 vp

Valtioneuvoston selonteko YK:n kestävän kehityksen toimintaohjelma Agenda2030:n toimeenpanosta

SAK kiittää mahdollisuudesta lausua Valtioneuvoston YK:n kestävän kehityksen toimintaohjelma Agenda2030 selonteosta.

Selonteossa keskitytään kuvaamaan etupäässä vain asioiden tilaa sekä hallituksen tahtoa ja konkreettisiin toimiin viitataan vain lyhyesti. Selontekoon valituilla politiikkatoimilla tavoitellaan ensisijaisesti taloudellista kestävyyttä ja niiden sosiaaliset- ja ekologiset vaikutukset on jätetty suurilta osin arvioimatta. Tämä on valitettavaa erityisesti siksi, että monien esitettyjen politiikkatoimien vaikutukset ovat tosiasiallisesti ristiriidassa sekä ilmoitettujen tahtotilojen että eri Agenda 2030 tavoitteiden kesken.

Koska tulevaisuusvaliokunnan vastuulle kuuluu Suomen kestävän kehityksen tilan arvioiminen kokonaisuudessaan, oli lausuntoa vaikea rajata. SAK päätyi arvioimaan lausunnossa työntekijöiden kannalta keskeisimpiä Orpon hallituksen toimien vaikutuksia kestävän kehityksen tavoitteisiin: Edistää kaikkia koskevaa kestävää talouskasvua, täyttä ja tuottavaa työllisyyttä sekä säällisiä työpaikkoja (SDG8), Taata kaikille avoin, tasa-arvoinen ja laadukas koulutus ja elinikäset oppimismahdollisuudet (SDG4), Saavuttaa sukupuolten välinen tasa-arvo sekä vahvistaa naisten ja tyttöjen oikeuksia ja mahdollisuuksia (SDG5); Rakentaa kestävää infrastruktuuria sekä edistää kestävää teollisuutta ja innovaatioita (SDG9), Varmistaa kulutus- ja tuotantotapojen kestävyys (SDG12), Varmistaa edullinen, luotettava ja kestävä ja uudenaikainen energia kaikille (SDG7), Toimia kiireellisesti ilmastonmuutosta ja sen vaikutuksia vastaan (SDG13).

Moni muukin agendan mukainen tavoite liittyy Suomen ja SAK:laisten liittojen jäsenten hyvinvointiin. Esimerkiksi köyhyyteen, hyvinvointiin ja eriarvoisuuteen (SDG 1, 3 ja 10) liittyvät kysymykset vaikuttavat mm. sosiaalisen liikkuvuuteen, osallistumisasteeseen ja potentiaaliseen työvoiman saatavuuteen. Myös näillä tekijöillä on hyvin merkittävä rooli Suomen pitkän aikavälin kasvunäkymille. Ei ole sattumaa, että hyvinvoivat ja tasa-arvoiset yhteiskunnat ovat maailman menestyksekkäimpiä. Valitettavasti, kuten muiden tavoitteiden käsittelyn yhteydessä tuodaan esiin, Orpon hallituksen toimet vievät näidenkin osalta kehitys pääosin väärän suuntaan.

Työehdot 9.4.2025

Sidosryhmien asemaa heikennetty Agenda2030 ohjelman valmistelussa ja toimeenpanon seurannassa

Selonteko on valtioneuvoston tärkein asiakirja, jolla se osoittaa tahtotilan kestävän kehityksen toimeenpanon edistämiseksi.

Kestävän kehityksen Agenda2030 yksi kantava teema on onnistuminen yhdessä. Tavoitteet saavutetaan vain, kun sekä Suomen hallitus, elinkeinoelämä ja kansalaisyhteiskunta ovat tavoitteisiin sitoutuneet ja valmiit toimiin. Valitettavasti selonteko on valmisteltu pelkkänä virkamiestyönä. Siitä vastasi valtioneuvoston kanslia ja valtionhallinnon kestävän kehityksen koordinaatioverkosto. Kansalaisyhteiskuntatoimijoille ei annettu mahdollisuutta kommentoida selontekoa lainkaan ennen sen lopullista muotoa. Tämä on erityisen huolestuttavaa, koska tästä huolimatta selonteossa tuodaan esiin voimakkaasti kansalaisyhteiskunnan sekä osallistavan demokratian ja luotettavan julkisen viranomaistoiminnan merkitys. Todellisuus ja selonteon teksti eivät kohtaa. Kansalaisyhteiskunnan äänen ohittaminen tässä prosessissa on yksi huolestuttava esimerkki lisää sen kapenevasta tilasta myös Suomessa. Selonteoista olisi saatu taloudellista, sosiaalista ja ekologista kestävyyttä tasapainoisemmin käsittelevä kokonaisuus, jos se olisi valmisteltu sidosryhmiä osallistaen ja kuullen.

Kansalaisyhteiskunnan osallistamista on heikennetty myös Agenda2030 toimeenpanon seurannassa. Vaikka kestävän kehityksen toimikunta on edelleen laaja, on toimeenpanon seuranta siirretty sidosryhmiä aikaisemmin osallistavasta toimintatavasta, seurantaryhmän jäsenyydestä, pelkästään viranomaistyöksi. Lisäksi sidosryhmien kanssa yhdessä luoduista, 20 vuotta käytössä olleista kansallisen kestävyyden seurannanindikaattoreista on VKN:n esityksestä luovuttu.

Tavoite 8: Edistää kaikkia koskevaa kestävää talouskasvua, täyttä ja tuottavaa työllisyyttä sekä säällisiä työpaikkoja

Selonteko tunnistaa monia Suomen kansantalouden haasteita. Demografinen muutos on muuttunut Suomessa epäedullisempaan suuntaan, yksityisten palveluiden tuottavuus on kasvanut hitaasti ja osin investointien taso on jäänyt toivottua matalammaksi. Pidemmän aikavälin tuottavuuskasvusta selonteon kuvaus on aavistuksen synkkä, ottaen huomioon 2000-luvun alun nopean tuottavuuskasvun ja COVID19 kriisiä edeltäneet vuodet. Suomi on myös kohdannut monia epäsymmetrisiä sokkeja, jotka ovat painaneet hetkellisesti tuottavuuskehitystä.

Menosopeutus on hidastanut kasvua ja lisäännyt eriarvoisuutta

Viime vuosina Suomi on kärsinyt taantumasta ja ulkoisten sokkien vaikutuksista, kuten Venäjän aggression seurauksista. Hallitus on kuitenkin voimakkaalla sopeutuspolitiikallaan luonut ylimääräisen negatiivisen shokin, joka on osaltaan heikentänyt entuudestaan synkkää tilannetta. Suomen Pankin mukaan talous supistui viime vuonna 0,5 %:a, minkä lisäksi työvoimatutkimuksissa työllisyysaste on laskenut Orpon hallituksen kaudella sekä 15–64 että 20–64-vuotiailla mitattuna n. 2 %-yksikköä. Osa leikkauksista heikentää työnteon kannusteita pysyvästi (suojaosien poisto, palkkatuen ehtoihin tehdyt rajut kiristykset yhdessä TE24 uudistuksen kanssa) tai uhkaa sementoida työttömyyttä pitkäaikaiseksi (mm. toimeentulotuen tarpeen kasvu).

Tällaiset sosiaalista kestävyyttä heikentävät faktat on jätetty kokonaan pois selonteosta.

Valittu voimakas sopeutuspolitiikka heikentää muita tavoitteita ja on vastoin Agenda 2030-ohjelman ei jätetä ketään -periaatetta. Esimerkiksi sopeutustoimista tehtyjen vaikutusarvioiden perusteella tulo- ja varallisuuserot tulevat kasvamaan ja köyhyys yleistyy. Mikrosimulaatioarvioiden perusteella odotusarvoisesti n. 17 000 lasta tippuu köyhyysrajan alapuolelle. Myös asunnottomuus on nousussa.

Riittävä toimeentulo oleellista ostovoiman turvaamisessa

Selonteossa todetaan, että ”kansalaisten ostovoima turvataan”. Sopeutustoimien linja on kuitenkin osunut kaikista voimakkaimmin juuri niihin ihmisryhmiin, joiden ostovoima on ollut jo entuudestaan huonoin. Ostovoiman turvaamisen ja julkistalouden sopeuttamisen tavoitteiden yhteensovittamisessa verosopeutuksen käyttö olisi esimerkiksi verotutkimuksen huippuyksikön arvion perusteella ollut selvästi paras toimintatapa.

Toistaiseksi hallitus on ollut hyvin pidättyväinen tämän suhteen, joskin arvonlisäverotuksen tasoa on nostettu. Valitettavasti kyseinen vero on kuitenkin elinkustannusten kasvun näkökulmasta hankalin, erityisesti kun samanaikaisesti etuuksien indeksikorotukset ovat jäädytetty. Näin veron korotus osuu voimakkaimmin niihin, joiden ostovoima on entuudestaan heikoin, ja jota etuusleikkauksilla on jo pienennetty.

Lisäksi hallitus on ”uudistanut työmarkkinoita”, erityisesti heikentämällä työntekijöiden oikeuksia ja liittojen neuvotteluvoimaa. Viime kädessä juuri liitot ovat tärkein toimija turvaamaan palkansaajien ostovoimaa eli reilua palkkatasoa. Tältä osin hallituksen toiminta on jälleen ristiriitaista

suhteessa tavoitteisiin, koska hallitus on pyrkinyt pysyvästi heikentämään työntekijöiden edellytyksiä neuvotella reiluista palkoista ja työehdoista.

Osa työlainsäädäntömuutoksista ristiriidassa ILO:n sopimusten kanssa

On sinänsä positiivista, että Suomi tekee työtä ihmisarvoisen työn edistämiseksi vaikuttamalla Kansainvälisen työjärjestö ILO:n kautta Agenda2030 kestävän kehityksen toimien toteutumiseen, kuten selonteossa hallituksen kansainvälisiä toimia esittelevässä osiossa todetaan. Globaalilla tasolla toimiminen ei kuitenkaan riitä. ILO:n perussopimuksia pitää kunnioittaa ja edistää myös Suomessa.

Työlainsäädännön lainvalmistelu ei ole ollut tasapuolista, sillä työntekijöiden näkemyksiä ei ole huomioitu (ILO C144). Lisäksi työntekijöiden etuja on heikennetty ilman luotettavia vaikutusarvioita toimenpiteiden työllisyyttä lisäävistä vaikutuksista. Hallitus on myös rapauttanut työntekijöiden lakko-oikeutta rajoittamalla oikeutta poliittisiin lakkoihin ja tukilakkoihin, asettamalla lakkoon osallistuneelle työntekijälle 200 euron sakon, jos se todetaan laittomaksi, sekä korottamalla roimasti ammattiosastojen lakkosakkoja (ILO C87 ja C98).

Valtakunnan sovittelijan roolin rajoittaminen työehtoneuvotteluissa ja lakisääteinen vientimalli rajoittavat sopimusvapautta ja heikentävät valtakunnansovittelijan riippumattomuutta ja puolueettomuutta (ILO C98). Lain mukaan valtakunnansovittelijan on kansantalouden kokonaisedun turvaamiseksi meneteltävä sovittelutoimessaan siten, että palkanmuodostus toimii mahdollisimman hyvin eikä työmarkkinoiden toimivuutta vaaranneta. Säännöksellä hallitus pyrkii toteuttamaan hallitusohjelmansa kirjauksen, jonka mukaan valtakunnansovittelija tai sovittelulautakunta ei voisi jatkossa tehdä sovintoesitystä, joka olisi korkeampi kuin niin sanottu yleinen linja. Hallitusohjelman kirjaus on Suomea sitovien kansainvälisten sopimusten vastainen. Eduskunnan perustuslakivaliokunta on todennut, että esityksessä on viitteitä siitä, että perustelut koskisivat erilaista sääntelyä kuin mitä esityksessä on ehdotettu.

Lisäksi hallitus on heikentänyt paikallisen sopimisen tasapainoa, työntekijöiden irtisanomissuojaa, yhteistoimintavelvoitteita ja määräaikaisten työntekijöiden asemaa.

Näiden työntekijöiden oikeuksia rajoittavien työlainsäädäntömuutosten takia Suomesta tulikin ensimmäinen Pohjoismaa, joka menetti kansainvälisen ammattiliittojen keskusjärjestö ITUC:n globaalit oikeudet-indeksissä[1] parhaan tason luokituksen.

[1] https://www.ituc-csi.org/global-rights-index

Työttömyysturvan tuntuvat heikennykset lisäävät köyhyyttä

Työttömyysturvaa leikattiin rankasti vuoden 2024 aikana. Työttömyysturvan leikkauksia ovat muun muassa ansiopäivärahan saamiseen tarvittavan työssäoloajan pidennys, työttömyysturvan lapsikorotusten poistaminen, sovitellun työttömyysturvan 300 euron suojaosan poistaminen, ansiopäivärahan leikkaaminen kahden ja kahdeksan kuukauden jälkeen sekä työttömyysturvan omavastuuajan pidentäminen.

Työttömyysturvan porrastus alkaa näkyä toden teolla työnhakijoiden toimeentulossa tänä vuonna. Ansiopäivärahaa leikataan kahteen otteeseen: 20 prosentilla jo noin kahden kuukauden työttömyyden jälkeen ja vielä viidellä prosentilla kahdeksan kuukauden jälkeen. Esimerkiksi 2000 euron kuukausituloilla 1306 euron ansiopäiväraha laskee ensin 1045 euroon kuukaudessa ja lopulta 980 euroon. Työttömyyden pitkittyessä leikkaus on 326 euroa kuukaudessa. Työttömien tilannetta vaikeuttaa raju 9% työttömyys.

Ulkomaalainen työntekijän poisto Suomesta kolmen kuukauden työttömyyden jälkeen vähentää työperusteita maahanmuuttoa

Selonteon mukaan Suomi tavoittelee työperusteisen maahanmuuton vahvistamista osana talouskasvua ja palveluiden turvaamista. Tässä ei onnistuta, jos samaan aikaan viestitään, että työttömänä ulkomaalaisena et ole tervetullut Suomeen. Huhtikuun 2025 alusta lukien ulkomaalaisen työntekijän on poistuttava Suomesta, kun työsuhde loppuu eikä hän ole kolmen kuukauden kuluessa solminut uutta työsuhdetta. Tämä suoja-aika työntekijäammateissa on aivan liian lyhyt, sillä työnhaku ja rekrytointiprosessit ovat nykyään pitkiä myös muissa kuin asiantuntija- ja johtotehtävissä, joihin hallitus esittää suoja-ajaksi kuutta kuukautta ilman muita vaatimuksia. Työpaikan löytäminen kolmessa kuukaudessa on haastavaa syntyperäiselle suomalaisellekin, puhumattakaan ulkomaalaisista, joilla ei ole välttämättä työllistymistä edesauttavia laajoja sosiaalisia verkostoja eikä hyvää kielitaitoa.

Myös työntekijän oleskeluluvalla työskentelevillä tulisi olla kuusi kuukautta aikaa hakea työtä. Suoja-aikojen tulisi olla samanpituisia eri työntekijäryhmillä yhdenvertaisuuden ja viranomaistyön selkeyden vuoksi.

Tutkimus- ja kehityspanoksia tarvetta täydentää koulutuspolitiikalla

Selonteossa kuvattu TKI-menojen kasvattaminen ja 4 %:n BKT-suhteen tavoite on kannatettava. Pitkällä aikavälillä talouskasvun tärkein ajuri on tuottavuuden kasvu, jota syntyy erityisesti TKI-toiminnasta. Varoista enemmistö kohdistuu yrityksille, mikä on sikäli perusteltua, että 4 %:n

tavoitteen saavuttaminen edellyttää yksityisen rahan vivuttamista julkisen rahoituksen avulla liikkeelle.

SAK kantaa huolta koulutukseen ja perustutkimukseen kohdistuvan rahoituksen määrästä, koska vain niiden laadukkuus on yksi keskeisistä menestystekijöistä yksityisten yritysten TKI-toiminnalle. Markkinat ovat epäonnistuneet perustutkimuksen riittävässä tuottamisessa, ja yritysten TKI-toiminta keskittyy suurelta osin aikaisempien tutkimustulosten kaupallistamiseen ja sovelluksiin. TKI-toiminta edellyttää osaavaa työvoimaa paitsi tutkimustyöhön, myös tulosten käyttöönottoon. TKI-panostuksia pitäisikin täydentää koulutuspolitiikalla.

Hallitus on kuitenkin leikannut rajusti ammatillisen koulutuksen (120 milj. euroa) ja vapaan sivistystyön rahoituksesta, lakkauttanut aikuiskoulutustuen (175 milj. euroa/vuosi)) sekä heikentänyt opiskelijoiden etuuksia ja sosiaaliturvaa. Näiden toimien vaikutuksia ei tunneta vielä tarkkaa, mutta leikkaukset eivät varmasti tue koulutus- ja osaamistason nostamisen tavoitetta, mihin kaikki eduskuntapuolueet olivat vielä viime hallituskaudella sitoutuneet.

Tilannetta synkentää entisestään se, että samaan aikaan työnantajien tuki työntekijöidensä jatkuvalle oppimiselle on vähenemässä. TEM:in 2024 työolobarometrin [i] mukaan viime vuosina työnantajan tarjoamiin koulutuksiin osallistuminen on selvästi vähentynyt. Tämä valitettava suuntaa tullee kiihtymään, sillä hallitus poisti vuoden 2025 alusta lähtien yksityisiltä työnantajilta oikeuden vähentää verotuksessa työntekijän korkeintaan kolmen päivän koulutuksesta aiheutuneita kuluja.

SAK, kuten moni muukin taho, arvioi Suomen työikäisen väestön osaamis- ja koulutustason laskevan nykyisillä politiikkavalinnoilla. Negatiivinen trendi kiihtyy, koska koulutukseen kohdistuvat leikkaukset ovat mittavampia ja laaja-alaisempia kuin niihin kohdennetut pistemäiset määrärahojen lisäykset.

Myös onnistuminen digitaalisessa ja puhtaassa siirtymässä on riippuvainen jatkuvan oppimisen ja uudelleenkoulutuksen mahdollisuuksista. Tämän vuoksi koulutusleikkaukset uhkaavatkin johtaa tilanteeseen, jossa Suomi häviää kilpailussa uusilla kasvavilla markkinoilla, jotka rakentuvat kaksoissiirtymän varaan. Hallituksen pitäisi aloittaa valmistelu todellisille korvaaville toimille, mm. aikuiskoulutuksen saralla.

Tavoite 4. Taata kaikille avoin, tasa-arvoinen ja laadukas koulutus ja elinikäset oppimismahdollisuudet

SDG 4 tavoitteen mukaisesti mahdollisuus laadukkaaseen koulutukseen tulisi turvata. Kuten selonteossa todetaan, Suomi on ollut tällä saralla edelläkävijä, mutta osaamistason trendi on muuttunut erittäin hälyttäväksi. Myös hallitus tunnistaa ongelman ja asiasta on selonteon mukaisia kirjauksia, kuten ”lapset ja nuoret voivat hyvin” ja ”koulutus- ja osaamistaso nousevat kaikilla koulutusasteilla”.

Tällaiset tavoitteiden saavuttaminen edellyttää kuitenkin konkreettisia toimia. Toistaiseksi hallitus on lisännyt pistemäisesti rahoitusta joihinkin kohtiin koulutusjärjestelmää (mm. varhaiskasvatus, tohtorikoulutuspilotti), mutta leikannut sitä toisaalta (mm. aikuiskoulutus, ammattikoulutus, opiskelijoiden etuudet). Politiikkatoimet eivät tue johdonmukaisesti tavoitetta. Nettovaikutuksiltaan hallituksen toimet ovat todennäköisesti koulutusjärjestelmää heikentäviä.

SAK kantaa erityisesti huolta ammatillisen koulutuksen väylistä, joilla on tärkeä rooli koulutusastetta koskevien tavoitteiden saavuttamisessa. On esimerkiksi huomionarvoista, että vaikka ammatillisen koulutuksen rahoitus on kasvanut, on opiskelijamäärä kasvanut vielä nopeammin. Näin rahoitus (käyttömenot) oppilasta kohden on itse asiassa supistunut viime vuosina muihin koulutusjärjestelmän osiin verrattuna. Lisäksi ammatilliselta puolelta valmistuneet ovat voimakkaasti aliedustettuja korkea-asteen opinnoissa – jopa ammattikorkeakoulutuksessa. Havainnot puoltavat politiikkaa, joka turvaa ammatillisen väylän rahoitusta ja lisäävät sellaisten yleisosaamisten opetusta, jotka turvaavat jatkokoulutusmahdollisuuksia myös ammatillisella väylällä.

Hallituksen olisi tärkeä turvata koulutuksen rahoitus kautta linjan, mutta myös mahdollistaa jatkuvaa oppimista käynnistämällä valmistelu aikuiskoulutustuen aidosta korvaajasta. Asia on tärkeä, koska osaamis- ja koulutustaso on laskenut. Osaavan työvoiman tarjonnan turvaaminen on yksi merkittävimmistä julkisen sektorin tehtävistä talouskasvun tukemiseksi. Myös yritysbarometrien tuloksissa tunnistetaan yhtenä kasvun esteenä juuri *osaavan* työvoiman saatavuus. Lisäksi Suomen Pankin pitkän aikavälin ennusteissa osaamis- eli koulutustason lasku on muodostumassa yhdessä suurimmista riskeistä koko talouskasvun mahdolliselle tyrehtymiselle.

Tavoite 5: Saavuttaa sukupuolten välinen tasa-arvo sekä vahvistaa naisten ja tyttöjen oikeuksia ja mahdollisuuksia.

Sukupuolten tasa-arvo ei ole toteutunut Suomessa. On tärkeää, että selonteossa hallitus on sitoutunut työelämän tasa-arvoon ja syrjinnän

ehkäisyn edistämiseen. Tämän sitoutumisen pitäisi näkyä huomattavasti paremmin käytännön toimissa. Valitettavasti toimet ovat monilta osin olleet päinvastaisia. Yhdenvertaisuuden, tasa-arvon ja syrjimättömyyden tosiasialliseen edistämiseen ei riitä pelkät korulauseet.
Esimerkiksi raskaus- ja perhevapaasyrjintä on yhä merkittävä ongelma työelämässä. Tilastokeskuksen viime syksynä julkaistun selvityksen mukaan raskaussyrjintää kokee joka neljäs raskaana oleva. Erityisesti määräaikaisissa työsuhteissa olevat kokevat tätä syrjinnän muotoa korostuneen paljon (Raskaussyrjintä Suomessa : Vuoden 2024 väestötutkimuksen tuloksia - Valto). Ongelma on hyvin sukupuolittunut, ja se heikentää sukupuolten välistä tasa-arvoa. Toisaalta, kun miesten perhevapaiden käyttö on lisääntynyt perhevapaauudistuksen jälkeen, on mahdollista, että tulevaisuudessa myös miehet tulevat kokemaan entistä enemmän syrjintää.

Tällä hetkellä lainsäädäntö ei anna tarpeeksi tehokasta suojaa syrjinnän ehkäisyyn tai siihen puuttumiseen. Sitä pitäisi kehittää muun muassa korottamalla syrjinnästä aiheutuvia seuraamuksia sekä mahdollistamalla paremmin matalan kynnyksen oikeussuojakeinojen käyttö. Lisäksi nykyisiä lainmukaisia syrjinnän kieltoja ja syrjinnän todistamiseen liittyviä mekanismeja pitäisi selkeyttää ja vahvistaa.

Tavoite 9. Rakentaa kestävää infrastruktuuria sekä edistää kestävää teollisuutta ja innovaatioita

Hallituksen keskeisin esitetty toimenpide on noin 3 miljardin euron investoinnit yksittäisiin mittaviin väylähankkeisiin, kuten tunnin junaan. Lähtökohtaisesti infrastruktuuriin panostaminen on Suomessa tarpeen, mutta investoinnit tulisi kohdentaa kustannus-hyöty -suhteeltaan kannattavimpiin kohteisiin. Jo olemassa olevan infrastruktuurin pistemäiset korjaukset perusylläpitoon olisivat paremmin perusteltuja valintoja, kuin muutamat suuret hankkeet – erityisesti nyt, kun julkisen talouden liikkumatila on kapea.

Toisekseen infrastruktuuri-investointien rahoitus nojaa vahvasti julkisomaisuuden myyntiin ja tuloutuksiin, mikä ei allokoi julkisia varoja sinne, missä se on tuottavinta. Näin julkisen talouden kestävyys tosiasiassa heikkenee. Vaikka rahoitusjärjestely vähentää lisävelkaantumisen tarvetta, se heikentää samalla julkisen sektorin varallisuutta. Lisäksi mittavat panostukset infrastruktuuriin ovat muiden tavoitteiden toteutumisen näkökulmasta täysin väärin ajoitettuja. Mittavat investoinnit näyttävät kohtuuttomilta, kun samanaikaisesti julkistaloutta sopeutetaan sosiaali- ja työttömyysturvaetuuksiin kohdistuvilla valtavilla leikkauksilla.

Tavoitteen kohdalla selonteossa tuodaan jälleen esiin TKI-rahoituksen kasvattaminen, mutta lisäksi mainitaan hallituksen mittavat

investointikannusteet. TKI-rahoituksen kasvattaminen on perusteltua, mutta määräaikaiset ja mittavat investointituet ovat tehottomia. Kyseisten tukien kohdalla on todennäköistä, että ne pienentävät valtion verotuottoja ilman, että tuet tuottaisivat aidosti uusia investointeja. Tämä johtuu erityisesti investointien korkeasta euromääräisestä rajasta sekä kireästä aikataulusta. Tuen edellyttämien, vähintään 50 miljoonan euron, investointien valmisteluun kuluu niin pitkä aika, ettei tuki vaikuta aidosti uusia investointeja lisäävästi. Sen sijaan tuki todennäköisesti kanavoituu kohteisiin, jotka olisivat toteutuneet joka tapauksessa.

Muilta osin esimerkiksi teollisuuspoliittisen strategian laatiminen on perusteltua. Eri puolueiden ja sidosryhmien kesken on tärkeä laatia pitkäjänteistä ja ennustettavaa politiikkaa, jotta toimintaympäristö olisi vakaa. Strategialla on myös tunnistettu hyvin esimerkiksi digitaalisen ja puhtaan siirtymän sekä palveluiden kasvava rooli osana teollista tuotantoa. SAK kuitenkin kehottaa kiinnittämään erityistä huomiota siihen, että tuotantorakenteiden muutokset tapahtuisivat reilun siirtymän muodossa. Tämä edellyttäisi, että työntekijöitä kuullaan muutoksessa ja muutostilanteissa turvaverkot ja uudelleen- tai täydennyskoulutusmahdollisuudet ovat riittävät. Valitettavasti suunta on reilun siirtymän näkökulmasta väärä.

Lisäksi SAK katsoo, että ns. sosiaalisiin ehtoihin sitoutuminen julkisen tuensaamisen edellytyksenä olisi hyvä keino edistää samanaikaisesti SDG9 sekä muita agendan mukaisia tavoitteita. Tuensaamisen ehtoina voisi esimerkiksi olla työntekijöiden oikeuksien kunnioittaminen, positiiviset työllisyysvaikutukset ja yritysvastuun periaatteisiin sitoutuminen. Tällaisten ehtojen käytöstä on useita positiivisia esimerkkejä. Lisäksi sosiaaliset ehdot turvaisivat sitä, että teollisuuspolitiikka ja taloudellinen menestys johtavat myös työntekijöiden ja kansalaisten elintason nousuun. Kyse on viime kädessä koko teollisuuspolitiikan hyväksyttävyydestä.

Tavoite 12. Varmistaa kulutus- ja tuotantotapojen kestävyys

Selonteossa nostetaan hallituksen toimenpiteinä esiin, että Suomi hyödyntää luonnonvarojaan kestävästi omavaraisuuden parantamiseksi. Lisäksi Suomi luo puhtaan talouden kasvua, kasvattaa osuuttaan puhtaista investoinneista ja toteuttaa tavoitetta edistävää teknologiavientiä. Konkreettisemmalla tasolla toimia avataan esimerkiksi niin, että puun käytössä pyritään mahdollisimman korkeaan jalostusasteeseen ja kierrätetylle raaka-aineelle kehitetään toimivat markkinat.

Edellä mainitut tavoitteet ja niitä tukevat yksittäiset toimenpiteet ovat sinänsä hyviä, mutta kokonaisuus näyttäytyy auttamatta riittämättömältä tavoitteen edistämiseksi. Kuten selonteon alussa todetaan, Suomen kierrätysaste on eurooppalaisittain matalalla tasolla. Myös raaka-aineiden

jalostusaste on valitettavan usein Suomessa matalaa. Kun tilannekuva on tämä, tavoitetta edistäviltä toimenpiteiltä on syytä odottaa riittävää kunnianhimoa.

Korkeampi kunnianhimo tarkoittaisi sitä, että tavoitteen pitäisi heijastua politiikassa riittäviksi taloudellisiksi kepeiksi ja porkkanoiksi, esimerkiksi riittävien haittaverojen käytön lisäämisenä ja ohjaavien tukien käyttönä. Lisäksi tarvitaan sitovaa lainsäädäntöä täydentämään kannusteita.

Selonteolla tuodaan esiin myös hankintojen merkitys markkinoiden ohjaamisessa. Kyse on mittavasta, noin 47 miljardin kokonaisuudesta vuosittain, joten ajatus on perusteltu. Hallituksen tulisi tehdä konkreettisia toimia asian edistämiseksi, erityisesti nyt kun hankintalakeja ollaan päivittämässä. Käytännössä hinnan lisäksi laadun, kuten mm. kestävän teknologian tai kierrätettävyyden pitäisi painaa enemmän hankintojen valintakriteereissä. Lausunnolla oleva muistio hankintalain muutoksista jää auttamatta vajaaksi siltä osin, kun tavoitteena on tämän SDG-tavoitteiden tukeminen.

Hallituksen toimet jäävät muutenkin hyvin vaatimattomiksi SDG12-tavoittessa sekä kulutus- että tuotantotapojen kestävyyden vahvistamisen osalta.

Tavoite 7: Varmistaa edullinen, luotettava ja kestävä ja uudenaikainen energia kaikille

Tavoite on paitsi kansalaisille, myös yritystoiminnalle ja kestävälle kasvulle tärkeä. Kestävän uusiutuvan energian (erityisesti sähkön) kysynnän voi olettaa kasvavan voimakkaasti teollisen tuotannon päästövähennyksien myötä. Hallituksen toimenpiteistä esimerkiksi sähkönsiirtoverkkoon investoiminen ja luvitusprosessien kehittäminen ovat tästä näkökulmasta perusteltuja. Samaan aikaan on varmistettava, että luvitusprosessin muutokset eivät heikennä yritysten ympäristövastuita. Niistä tinkiminen veisi Suomea etäämmälle muista agendan tavoitteista, sekä uhkaisi uusien vihreän kasvun toimialojen syntymistä ja kasvua. Hyvälaatuinen ja nopeampi luvitusprosessi vaatii myös riittävät henkilöstöresurssit. Valitettavasti luvitusprosessien henkilöstöresurssit ovat supistuneet jo vuosikymmenen ajan ja viime vuosina entistä voimakkaammin.

Kiinnitämme huomiota selonteossa siihen, että hallitus on tinkinyt jakeluvelvoitteesta ja keventänyt polttoaineverotusta. Toimenpiteet vaikeuttavat osaltaan taakanjakosektorin tavoitteiden toteutumista, mutta hidastavat myös siirtymistä kestävään ja uudenaikaiseen liikennejärjestelmään. Vastaava ongelma koskee esimerkiksi jätteenpolton suojaamista ”kansallisella päätöksenteolla ja aktiivisella EU-vaikuttamisella”. Vaikka toimi turvaa osaltaan edullista energiaa, se

hidastaa samalla kestävämmän energian käyttöönottoa ja kiertotalouden edistämistä.

Hallituksen toimet TKI-toiminnan saralla energiasektorin parantamiseksi ovat lähtökohdiltaan perusteltuja. Kuten selonteossa mainitaan, teknologiset edistysaskeleet olisivat energian käyttäjille huomaamattomia tai positiivisia. Lisäksi olisi tärkeää, että hallitus suunnittelisi kohdennettuja energiaköyhyyttä estäviä toimia pienituloisille ja kohtuuttomalla tavalla energiasta riippuvaisimmille tahoille. Hallitus kuvaa tällaisten instrumenttien käytön mahdollisuutta, mutta selonteosta ei käy ilmi sen tukia karsiva linja. Esimerkiksi öljylämmityksestä luopumiseen tuet ovat jo alkujaankin määräaikaisia, pian päättyviä edellisen hallituksen päätöksiä.

Tuulivoiman ja aurinkovoiman edistämisen osalta hallituksen kuvaamat toimet ovat perusteltuja, joskin osin kahtiajakoisia. Merituulivoiman edistäminen on hyvä tavoite, mutta muilta osin selonteko osoittaa varautunutta linjaa kyseiselle energiamuodolle. Aurinkovoiman osalta tiiviimpi yhteistyö kaavoituksen kanssa on järkevää ja perusteltua.

Kokonaisuutena hallitus tekee toimia SDG7-tavoitteen edistämiseksi, mutta johdonmukaisuutta olisi syytä parantaa.

Tavoite 13. Toimia kiireellisesti ilmastonmuutosta ja sen vaikutuksia vastaan
Lisätoimia ilmastonmuutoksen pysäyttämiseksi tarvitaan

EU:n Komission arvion mukaan ilmastonmuutos on aiheuttanut Euroopassa viimeisen 40 vuoden aikana äärimmäisistä sääolosuhteiden ja ilmaston vaikutuksesta 138 000 ihmisen kuoleman. Jäsenvaltiot ovat myös kärsineet yli 470 miljardin euron menetykset. Valtioneuvoston vuonna 2022 tilaaman tutkimuksen mukaan ilmastonmuutoksen vaikutukset Suomen kansantalouteen ovat lievästi negatiivisia ainakin vuoteen 2070 asti. Suurimmat taloudelliset vaikutukset aiheutuvat toimintaolosuhteiden pysyvistä muutoksista eri toimialoilla, kuten maa- ja metsätaloudessa ja matkailussa. Ilmastonmuutoksen hillintätoimien lisäksi sopeutumista tarvitaan myös Suomessa. Jos ilmastonmuutoksen vaikutuksiin sopeudutaan ennakoivasti, vuoteen 2070 mennessä kertyy noin 5–8 miljardia euroa vähemmän tappioita kuin jos sopeutuminen tapahtuu myöhässä. Ilman ilmastotoimia tilanne on vielä huomattavasti huonompi.

Energia- ja ilmastostrategian sekä ilmastolain mukaisen keskipitkän aikavälin suunnitelmien kunniahimoinen toteuttaminen tukee ja nopeuttaa puhdasta energiasiirtymää ja vihreiden investointien saamista Suomeen. SAK:n tukee Orpon hallitusta pyrkimyksissä saavuttaa Suomen hiilineutraalius vuoteen 2035 mennessä sekä

kannustaa hallitusta vastaamaan ilmasto- ja luontopolitiikalla kansainvälisiin sitoumuksiin.

Päästökuilu hiilineutraalisuustavoitteen saavuttamiseksi on kuitenkin tällä hetkellä noin 19 Mt CO2-ekv. Ilman merkittäviä lisätoimia metsä- ja maankäyttösektorilla Suomi ei saavuta EU-päästövähennysvelvoitteita. Hallituksen tulisikin päivittää suunnitelmat pikaisesti ja esittää lisätoimia erityisesti maankäyttö- ja taakanjakosektoreille, jotta ilmastolain tavoite ja EU-sitoumukset saavutetaan.

Teollisuuden- ja energiasektorin päästöt ovat laskeneet tavoitteiden mukaisesti. On kuitenkin perusteltua, että myös päästökauppasektorille kohdennetaan edelleen päästöjä vähentäviä toimia. Hallituksen toimet mm. hiilen talteenoton kehittämiseksi, merituulivoiman kapasiteetin parantamiseksi ja aurinkovoimalainvestointein edistämiseksi ovat perusteltuja.

Valitettavasti osa hallituksen tekemistä päätöksistä myös heikentää Suomen mahdollisuuksia saavuttaa EU:n vihreän ohjelman tavoitteet erityisesti liikenne- ja maankäyttösektoreilla. Polttoaineveron alennus ja jakeluvelvoitteen kevennyspäätökset pitää perua. Tämä päätös toisi myös lisätuloja valtiolle. Myös tukia fossiilisesta lämmityksestä irtautumiseen pitää jatkaa, vaikkakin kohdennetusti pienituloisille ja matalamman keskitulon kotitalouksille. Maatalouden ympäristötukia pitää muuttaa siten, että ne kohdentuvat nykyistä vaikuttavampiin toimiin, kuten turvemaiden päästöjen vähentämiseen.

Lisäksi uusia vähennystoimia tarvitaan erityisesti maankäyttösektorilla. Puun hakkuiden on oltava tutkitun tiedon mukaisella kestävällä tasolla. Puun polttoa energiankäytöksi on vähennettävä ja mm. metsälaki on muutettava kestävämmäksi puiden hakkuita koskevien ikä- ja läpimittakriteerien osalta. Metsänomistajille tulee suunnata vaikuttavia toimenpiteitä, jotka mahdollistavat luonnontilaisen metsän määrän kasvun. Maankäytön muutosmaksu on otettava käyttöön ja raivaus on tehtävä luvanvaraiseksi.

On positiivista, että hallitus tavoittelee ilmastotoimien toteuttamista taloudellisesti, ekologisesti, sosiaalisesti ja alueellisesti kestävällä ja oikeudenmukaisella tavalla. Ilmastotoimet vaikuttavat niin työelämään kuin tapoihin tehdä työtä ja sen myötä työnkuviin. Jotta tavoitteeseen päästään, hallituksen olisi YK:n Pariisin ilmastosopimuksenkin mukaisesti turvattava työntekijöille oikeudenmukainen siirtymä vähähiiliseen yhteiskuntaan. Osaksi kansallisia ilmasto- ja energiasuunnitelmia, sopeutumissuunnitelmaa, alueellisia ja toimialakohtaisia suunnitelmia sekä toimenpideohjelmia pitää lisätä

työllisyys- ja osaamistarvevaikutusarvioinnit. Lisäksi työllisyyttä ylläpitävät ja edistävät toimet, kuten jatkuva oppiminen, tulee turvata – myös riittävän rahoituksen osalta. Suomen ilmasto- ja energiasuunnitelmissa on toistaiseksi tunnistettu heikosti, mihin työntekijäryhmiin ja ammatteihin ja mille alueille ilmastotoimien niin negatiiviset kuin positiiviset vaikutukset osuvat voimakkaimmin.

Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry

Lisätiedot

Pia Björkbacka
johtava asiantuntija, ilmasto ja kestävä kehitys
pia.bjorkbacka@sak.fi
puh. 050 464 5342

[i] https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/165554